

Ólafur R. Dýrmundsson

Bújörðin Bessastaðir á Álftanesi, búskapur og breytingar á búskaparháttum 1600–1944¹

Inngangur: Landkostir Bessastaða

Landnámsjörðin Bessastaðir á Álftanesi í landnámi Ingólfs Arnarsonar, nú í sveitarfélaginu Garðabæ, er láglend sjávarjörð með afréttarnot í hraunum og fjalllendi ofan Hafnarfjarðar og Garðabæjar. Land jarðarinnar er allt vel gróið, að hluta ræktað, mest vallendi, en þó er þar einnig nokkurt mýrlendi. Í Bessastaðanesi fer saman ágæt land- og fjörubeit á öllum árstímum enda snjólétt í flestum vetrum. Þar hafa löngum gengið nautgripir og hross en sauðfé í minna mæli, bæði frá Bessastöðum og öðrum jörðum á Álftanesi og víðar. Ræktaða landið, lengst af mest tún til heyskapar, er aðallega í nágrenni bæjarhúsanna.

Bessastaðir eru stærsta jörðin á Álftanesi, tæplega þriðjungur af flatarmáli þess. Samkvæmt mælingu á landi Bessastaða sumarið 1941 var það um 170 hektarar², þar af tæplega 30 hektara tún, en túnið varð stærst 50 hektarar upp úr miðri 20. öld. Hvað landstærð varðar eru því Bessastaðir um það bil meðaljörð á íslenskan mælikvarða. Hafa ber þó í huga að sjávarnyttjar studdu mjög við búskap og búsetu á jörðinni til loka 19. aldar og önnur hlunnindi á borð við æðarvarp hafa löngum talist til kosta Bessastaða. Þá var eggjataka nokkur fram á 20. öld, einkum vegna mikils kríuvarps. Allt fram á öndverða 20. öld voru vegasamgöngur lélegar og var þá stundum farin sjóleiðin yfir í Skildinganes við Skerjafjörð.

---

¹ Greinin er að stofni til efni tveggja erinda. Hið fyrra var á málþingi Félags um átjándu aldar fræði í Þjóðarbóklöðunni í Reykjavík 7. maí 2016, sem bar yfirskriftina „Af sögu Bessastaða 1600–1944“; en hið síðara á fundi Félags áhugamanna um sögu Bessastaðaskóla og Fugla- og náttúruverndarfélags Álftaness í Bjarnastaðaskóla á Álftanesi, 6. maí 2017.

² Einn ferkílómetri (km²) er 100 hektarar, land Bessastaða er þar með 1,7 km².

17. öldin

Þegar hér var komið sögu höfðu Bessastaðir verið lengi höfuðstaður erlenda valdsins, fyrst undir Noregskonungi og síðar Danakonungi. Hirðstjórar, amtmenn, fógetar og aðrir fulltrúar konungsvaldsins reyndust misjafnlega, sumir mjög illa látnir, og af takmörkuðum heimildum má ráða að búskapur á jörðinni hafi á stundum verið bágborinn.³ Eitt er þó víst að mikil auðæfi, m.a. jarðeignir, féllu undir Bessastaðavaldið, og þangað voru flutt matvæli af ýmsu tagi og hrís til eldiviðar í stórum stíl. Rétt fyrir aldamótin 1600 voru á konungsbúunum Bessastöðum og Viðey mest samtals 115 nautgripir, 340 kindur og 24 hross. Trúlega var meirihluti þessa fénaðar í Viðey sem er svipuð Bessastöðum að stærð en notadrygri, einkum fyrir nautgripa- og sauðfjárbúskap.

Ekki eru þekktar neinar teljandi framfarir í búskaparháttum á Bessastöðum á 17. öldinni. Aftur á móti voru gerðar þar merkar tilraunir til útgerðar þegar smíðuð var skúta til fiskveiða frá Bessastöðum. Smíðaviðurinn hefur sennilega verið aðfluttur því að reki var lítill þar sem annars staðar á Álftanesi.

18. öldin

Það var fyrst í byrjun 18. aldar að fram komu tölulegar upplýsingar um búskap á Bessastaðajörðinni einni og sér. Þær er að finna í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín 1703 en þar eru Bessastaðir taldir minni en meðaljörð „við mat á jarðardýrleika“, eins og þeir orða það. Bústofninn er þá aðeins þrjár kýr og sennilega þrír hestar en ekkert sauðfé. Þar megi þó hafa sex kýr á fóðrum en túnið er sagt „átta kýrfóðursvellir en er nú sökum áburðarleysis og annarrar vanræktar stórum úr sér gengið og víða komið í mosa“, sem sagt í órækt. Þá er sagt í Jarðabókinni að á jörðinni séu engar engjar, að minniháttar sölvaþjara sé inni við Bessastaðanes en hún komi ekki að notum.⁴ Mótekja sé nú orðin mjög léleg í nesinu en hún hafi verið næg fyrir á tímum. Jarðabókin greinir einnig frá því að vatnsból á Bessastöðum teljist slæmt og þar búi samtals 19 manns. Það ber heldur ekki vitni um mikinn búskap á

³ Sennilega var blómlegri búskapur á Bessastöðum fyrstu aldirnar eftir landnám, svo sem á 13. öld þegar Snorri Sturluson átti jörðina, en heimildir skortir um þau umsvif.

⁴ Það kemur á óvart að jörðin hafi verið engjalaus á þessum tíma og gæti það verið merki um vanmat en almennt er talið að við gerð Jarðabókarinnar hafi verið tilhneiging til þess.

Bessastöðum um þessar mundir að Kornelíus Wulff, sem varð fógæti þar seinni hluta sumars 1717, þurfti að taka til láns smjör, fisk og annað sem nauðsynlegt var fyrir heimilisfólkið. Hann þótti hagsýnn búmaður og reyndi að koma staðnum í gott ástand. Á þessum tíma var reyndar farið að stunda garðrækt á Bessastöðum, einkum þegar komið var fram á miðja öldina. Þar með voru gerðar þar fyrstu tilraunir hér á landi til að rækta garðávexti sem síðar urðu þekktir um land allt.

Lauritz Andreas Thodal, stiftamtmaður frá 1770 til 1785, norskrar ættar, sem sinnti búskapnum á Bessastöðum vel, var með það mikla kartöflurækt að haustið 1776 uppskar hann 13,5 tonn. Eftirmaður hans, Hans von Levetzow stiftamtmaður, hélt áfram mikilli og fjölbreyttri garðrækt á Bessastöðum.⁵ Auk kartaflna voru ræktaðar á Bessastöðum gulrætur, gulrófur, hreðkur, kál, salat og fleira. Þetta framtak hafði þau áhrif að allfjölbreytt garðrækt varð útbreidd í Gullbringusýslu og víðar seint á 18.öld. Thodal var á meðal þeirra sem gerðu fyrstu tilraunir til trjáræktar hér á landi, með innfluttum tegundum 1770, en þær áttu erfitt uppdráttar í berangrinum og særokinu á Bessastöðum. Þess ber að geta að heimildir eru um garðyrkju á Norðurlandi fyrir á öldinni og vitað er að á Bessastöðum ræktaði Wilhelm Hastfer, sænskur barón, fyrstur manna, kartöflur hér á landi 1758, tveimur árum á undan séra Birni Halldórssyni í Sauðlauksdal.

Kornræktartilraunir komu einnig við sögu á Bessastöðum, fyrst 1745. Fyrir þeim fyrstu stóð Kristján Pingel amtmaður sem auk þess fékkst eitthvað við garðrækt. Thodal stundaði töluverða kornrækt á embættistíma sínum síðar á öldinni, uppskar bæði bygg og hafra og reyndi einnig að rækta rúg. Mun hann hafa sinnt kornræktinni af miklum áhuga og telst til frumkvöðla hérlandis á þessu sviði.

Á 18. öld er getið um hæsnahald á Bessastöðum. Einnig var þar eitthvað um svínaeldi á bæði sautjándu og átjándu öld. Því verður sagt með sanni að Bessastaðir hafi komið töluvert við sögu þeirra þáttaskila sem urðu í framförum í íslenskum landbúnaði um og upp úr miðri átjándu öld. Þessar framfarir náðu bæði til ræktunar lands og búfjár en biðu mikinn hnekki á kuldaskiðum. Þó keyrði um þverbak í Móðuharðindunum 1783–1784 þegar búféð féll í stórum stíl. Þá þegar hafði reyndar

---

⁵ Vert er að minnast þess að þeir Thodal og Levetzow komu mikið við sögu í Móðuharðindunum þegar það kann að hafa komið til tals meðal embættismanna í Kaupmannahöfn að flytja stóra hópa Íslendinga á Jótlandsheiðar, (Þorkell Jóhannesson 1950: 48–50 og 68–69).

hlotist gríðarlegt tjón af fjárkláða og lungnaveiki í sauðfé víða um sveitir en þeir sjúkdómar bárust hingað til lands með erlendum hrútum sem fluttir voru að Elliðavatni 1757–1761 að ráði Hastfers baróns. Þótt hann hafi átt heima á Bessastöðum um árabil kom jörðin ekki þar við sögu.

Hér er vert að minnast þess að á 18. öld höfðu Bessastaðir verið miðstöð fálkaveiða og -tamninga um langt skeið, að boði Danakonungs, en sú starfsemi náði hámarki 1764 þegar 210 fálkar voru fluttir út.

19. öldin

Í kjölfar fyrstu lagasetningar um jarðrækt hér á landi vorið 1776 var m.a. farið að girða, slétta og stækka túnin til að tryggja meiri öflun heyja til vetrarfóðurs. Konunglega landbúnaðarfélagið (Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab) stuðlaði með ýmsum hætti að framförum á þessu sviði. Þótt skammt miðaði um og upp úr aldamótunum 1800 kemur fram í jarðamati um miðja 19. öld að Bessastaðatún er talið fóðra 8,5 kýr.

Dr. Grímur Thomsen, skáld og alþingismaður og kona hans Jakobína Jónsdóttir Thomsen bjuggu góðu búi á Bessastöðum 1868–1896. Marka má af jarðabótaskýrslum að þá hafi jarðrækt verið töluverð á Bessastöðum. Búskapur þeirra var talinn til fyrirmyndar, túnið hafi verið stækkað og garðrækt stunduð því að í búskapartíð þeirra fengust venjulega um 400 hestburðir töðu af Bessastaðatúni. Bústofninn var að jafnaði 10 nautgripir, þar af 7 mjólkurkýr, 40–50 kindur og allt að 10 hross. Afrétturinn var ekki nýttur, allt gekk í Bessastaðanesinu, og stundum voru hrossin fleiri, jafnvel nokkur stóðhross, og teknir voru hestar í hagagöngu. Mun það einkum hafa verið Jakobína sem sinnti stjórn búskapar. Vel var farið með öll dýr, en dr. Grímur var þekktari fyrir hesta sína og hunda en fyrir búmennsku.⁶

Sjósókn á Álftanesi, sem var orðin veruleg á seinni hluta 18. aldar, eflidist mjög á 19. öld, og var undirstaða hagsældar og framfara á nesinu fram undir aldamótin 1900 þegar ofveiði innlendra sem erlendra sjómanna á Faxaflóa leiddi til þess að sjósókn lagðist nær alveg af á Álftanesi. Líkt og annars staðar á nesinu var

⁶ Hann átti góða hesta og var þekktur ferðagarpur. Um það vitnar m.a. ferð Gríms til vígslu Ölfusárbrúar, hinnar fyrstu, 8. september 1891, en þangað reið hann að morgni frá Bessastöðum, fór hratt yfir, og gisti á Kolviðarhóli á leiðinni til baka um kvöldið. Grímur var orðinn 71 árs að aldri þegar þessi ferð var farin (Skúli Helgason 1959: 182–183).

mikil sjósókn frá Bessastöðum og kom þar dr. Grímur m.a. við sögu, var sannkallaður útvegsbóndi. Hann rak talsverða útgerð og lét fiskveiðimálin til sín taka, m.a. með blaðaskrifum, þar með um ákvæði fiskveiðisamþykktar fyrir Faxaflóasvæðið.

Fæðið í Bessastaðaskóla

Ekki verður skilið við umfjöllun um búskap á Bessastöðum á 19. öld án þess að víkja nokkrum orðum að fæðuöflun og mataræði í Bessastaðaskóla sem var starfræktur á jörðinni frá 1805 til 1846 en hann var forveri Lærða skólans, síðar Menntaskólans í Reykjavík.

Ráða má af takmörkuðum heimildum að einhver hluti fæðisins hafi komið frá Bessastaðabúinu, sennilega kjöt og mjólk, en grænmetis er ekki getið. Fæðið mun hafa verið fremur fábreytt, smurt brauð með rúllupylsu á morgnana, kjöt og kjötsúpa um miðja dag en til kvöldverðar harðfiskur og smjör svo og vatnsgrautur með mjólk út á. Benedikt Gröndal segir súpuna hafa verið góða framan af í hans tíð en hún hafi versnað af því að kjötið hafi verið illa saltað og þá hafi skólapiltar kvartað óspart. Sýra var tilgreind sem svaladrykkur, vín sjaldan um hönd haft og sælgæti lítið. Haft var eftir Páli Melsted að maturinn hafi verið kröftugur og nógur þegar hann var í Bessastaðaskóla. Þó segir Páll að misjafnlega hafi verið látið af fæðinu. Það þótti sæta tíðindum að til hátíðabrigða hafi Tómas Sæmundsson, þá kominn í Kaupmannahafnarháskóla, sent skólasveininum Jónasi Hallgrímssyni í Bessastaðaskóla epli og sveskjur.

Fyrri hluti 20. aldarinnar

Þegar sjósókn á Álftanesi lagðist af að mestu um aldamótin 1900 var hafist handa við að byggja upp landbúnað, býsna fjölbreyttan og blómlegan búskap. Þar komu Bessastaðir við sögu með ýmsum hætti. Farið var að framleiða þar landbúnaðarvörur í vaxandi mæli, einkum mjólk, vel fram yfir miðja öldina .

Tveimur árum eftir að Skúli Thoroddsen flutti að Bessastöðum kom fram á búnaðarskýrslu 1903 að þar hafi verið 12 kýr og kelfdar kvígur, 5 kálfar, 86 kindur og 14 hross, hlaðnir hafi verið 105 faðmar (um 200 metrar) af túngörðum, heyfengur hafi

verið 460 hestburðir (hb)⁷ af töðu og 100 hb af útheyi. Þá hafi uppskera garðávaxta numið 10 tunnum af kartöflum og 14 tunnum af rófum og næpum. Skúli stóð einnig í verulegum byggingarframkvæmdum og íbúatala Bessastaða var þá 30 manns. Hann var vel efnaður og átti m.a. nokkrar jarðir auk Bessastaða. Í jarðamatinu frá 1916, þegar Skúli hætti þar búskap, var túnstærðin skráð 35 dagsláttur eða rúmlega 11 hektarar (ha) sem gáfu 350 hb af töðu en einnig voru skráðir 50 hb af útheyi. Dúntekja var nokkur á þessum árum, skráð 4 kg í skýrslunni fyrir 1914. Til samanburðar má geta þess að Viðey gaf af sér 20 kg af dúni það ár.

Þegar Jón H. Þorbergsson hóf búskap á Bessastöðum vorið 1917 hóf hann strax ýmsar framkvæmdir við húsabætur, jarðabætur og girðingar. Hann bjó þar síðan góðu búi til 1928 og hafði þá sléttað 25 dagsláttur (rúmlega 8 ha) af túninu sem áður var að mestu kargabýft og sums staðar stórgrýtt. Þá byggði Jón fjós, hlöðu og haughús úr steinsteypu, fyrstu byggingarnar á staðnum úr því efni, lagði akfæran veg heim að bænum og kom Bessastöðum í símasamband. Mesta áherslu lagði hann á mjólkurframleiðslu, var jafnan með um 10 mjólkandi kýr, mest 14, og tók jafnvel kýr frá öðrum í hagagöngu á sumrin. Féð varð flest 200, þó oftast um 100 á vetrarfóðrum, og nokkrir hestar voru til dráttar og reiðar. Heyfengur hjá Jóni varð mestur allt að 500 hb. Stunduð var veruleg garðrækt, dúntekja jókst stórlega eða í 15 kg, stunginn var upp mór, í kolaskorti var þang skorið og þurrkað og róið var til fiskjar út á Skerjafjörð til heimilisnota. Jón var mikill áhugamaður um fjárrækt og var sauðfjárræktarráðunautur Búnaðarfélags Íslands um árabil. Á Bessastaðarárunum seldi hann nokkuð af kynbótahrútum víða um land og þrjá slíka seldi hann til Grænlands 1921.⁸

Eigandi og ábúandi Bessastaða frá 1928 til 1940, Björgúlfur Ólafsson lækni, hélt áfram að bæta jörðina að byggingum og ræktun, setti miðstöð í íbúðarhúsið, raflýsti það og lagði vatnsveitu. Líkt og Jón lagði Björgúlfur áherslu á mjólkurframleiðslu og fjölgaði kúnum mikið enda heyfengur orðinn 800 hb af töðu, auk nokkurs útheys, samkvæmt búnaðarskýrslum frá 1930. Þá var kartöfluuppskeran

⁷ Áætlað er að einn hestburður samsvari 100 kg.

⁸ Sauðfjárkynbótubú var stofnað á Bessastöðum 1920, eitt fimm slíkra í landinu á þeim tíma og hið eina í Kjalarnesþingi (Minnisbók bænda með almanaki fyrir 1922: 22) Þaðan voru seldir hrútar til kynbóta, m.a. á bú Thors Jensen í Bjarnarhöfn svo og til Grænlands (Jón H. Þorbergsson 1964: 226) til að kynbæta fyrsta íslenska féð sem þangað var flutt 2015 af Norðurlandi (Sigurður Sigurðsson: 1938: 1919).

10 tunnur og rófur og næpur samtals 30 tunnur. Mótekja var þá aflögð. Annað er ekki vitað um hlunnindanýtingu á þessum árum en á Bessastaði eru þá skráð í fasteignamatsskrá hlunnindin æðarvarp, hrognkelsaveiði og útræði. Mikið kríuvarp var í Bessastaðanesi, eins og áður var vikið að, en Björgúlfur leyfði ekki eggjatöku. Enn var kúm frá fleiri bæjum en Bessastöðum beitt á nesið á sumrin enda landlítið á þeim flestum.

Sigurður Jónasson, sem keypti Bessastaði af Björgúlfi sumarið 1940, hélt áfram ýmsum framkvæmdum jörðinni til góða, þar með aukinni túnrækt og garðrækt. Til marks um það var að sumarið 1941 var túnið orðið tæplega 30 ha og heyfengur um 1400 hb. Hina ágætu sprettu það sumar mátti að hluta rekja til þess að Sigurður hafði látið bera þang á hluta túnanna um vorið. Bessastaðir voru þá orðnir ágæt bújörð og því ríkisstjóra frá 1941, og sex forsetum frá og með 1944, ekki í kot vísað.

Lokaorð

Þegar litið er yfir tímabilið 1600–1944 er ljóst að reisin yfir búskap á Bessastöðum var með ýmsum hætti, allt frá rislágum kotbúskap, jafnvel að af legðist búseta tímabundið, yfir í að vera umfangsmikill búrekstur bæði til lands og sjávar að hætti góðbænda. Árferði, eignarhald og fleira kom þar við sögu. Þá er vert að hafa í huga að ýmsar tilraunir til umbóta í búnaðarháttum tengjast sögu Bessastaða svo sem garðrækt, kornrækt og trjárækt. Bújörðin Bessastaðir á Álftanesi á því verðugan sess í landbúnaðarsögu þjóðarinnar.⁹

---

⁹ Allt fram á síðustu áratugi 20. aldar var mikill og fjölbreyttur búskapur á Bessastöðum. Þar hefur landbúnaður aldrei lagst af. Enn eru tún heyjuð, úthagabeit er leigð fyrir reiðhesta og æðarvarp er nytjað sem fyrr (Ólafur R. Dýrmondsson 2016: 16).

Heimildir

Anna Ólafsdóttir Björnsson. 1996. *Álftnesingasaga. Fortíð og sagnir*. Reykjavík: Þjóðsaga ehf.

Ármann Jakobsson. 2008. *Vonarstræti. Skáldsaga*. Reykjavík: JPV útgáfa.

Árni G. Eylands og Sæmundur Friðriksson. 1952. *Greinargerð um athugun á að friða Reykjanesskaga ásamt Reykjavík, Hafnarfirði og nágrenni bæjanna fyrir ágangi búffjár ásamt tillögum og frumvarpi til laga um búffjánhald í bæjum og öðru þéttbýli*. Reykjavík: Landbúnaðarráðuneytið, fjölsrit.

Árni Óla. 1972. *Aldaskil*. „Vinnumaður hjá Grími Thomsen: Sögn Valdimars Loftssonar“. Kópavogur: Setberg.

Benedikt Gröndal. 1923. *Dægradvöl (Ævisaga mín)*. Reykjavík: Bókaverslun Ársæls Árnasonar og Prentsmiðjan Gutenberg.

Búnaðarfélag Íslands. *Búnaðarskýrslur af Álftanesi 1871, 1903, 1910 og 1930 og skýrsla um jarðrækt á Bessastöðum 1957–1964*. Gögn í vörslu Þjóðskjalasafns Íslands.

Fasteignabók 1942–1944. Reykjavík: löggilt af Fjármálaráðuneytinu samkvæmt lögum nr. 3, 6. janúar 1938. Bessastaðahreppur í Gullbringusýslu.

Guðlaugur R. Guðmundsson og Svavar Sigmundsson (útg.). 2007. *Gullbringu- og Kjósarsýsla. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmennntafélags 1839–1855*. Reykjavík: Sögufélag.

Ingólfur Kristjánsson. 1951. „Viðtal við Krístrúnu Ketilsdóttur: Í vinnumennsku hjá skáldinu á Bessastöðum“. *Fólkið í landinu*. Ritstj.: Vilhjálmur S. Vilhjálmsson. Reykjavík: Menningar- og fræðslusamband alþýðu.

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. I–XIII. Kaupmannahöfn og Reykjavík 1913–1990.

Jón H. Þorbergsson. 1964. *Ævidagar*. Akureyri: Bókaförlag Odds Björnssonar.

Jónas Jónsson. 2001. *Æðarfugl og æðarrækt á Íslandi*. Reykjavík: Mál og mynd.

Jónas Jónsson og Ólafur R. Dýrmundsson. 2000. „Technical progress in Icelandic farming from the middle of the eighteenth century to the middle of the twentieth century“. *Aspects of Arctic and Sub-Arctic History. Proceedings of the International Congress on the History of the Arctic and Sub-Arctic Region, Reykjavík, Iceland 18-21 June 1998. Main Theme 3: Farming*. Ritstjórar Ingi Sigurðsson og Jón Skaptason. Reykjavík: University of Iceland Press.

Kristinn Ármannsson, Einar Magnússon, Guðni Guðmundsson og Heimir Þorleifsson. 1975. *Saga Reykjavíkurskóla. Historia Scholae Reykjavicensis*. I. bindi. Ritstj. Heimir Þorleifsson. Reykjavík: Sögusjóður Menntaskólans í Reykjavík.

Landssamband veiðifélaga. Afmælisrit 1958–2008. 2008. Reykjavík: Landssamband veiðifélaga.

Lárus Ágúst Gíslason. 1982. *Handbók um hlunnindajarðir á Íslandi*. Reykjavík: Leiftur hf.

Lúðvík Geirsson. 1996. *Græðum hraun og grýtta mela. Uppgræðsla og skógrækt í landi Hafnarfjarðar*. Hafnarfjörður: Skógræktarfélag Hafnarfjarðar.

Minnisbók bænda með almanaki fyrir árið 1922. 1921. *Búnaðarfélag Íslands. Sauðfjárkynbótabúin*, 21–22. Reykjavík: Einar Gunnarsson.

Ólafur R. Dýrmundsson. 2016. „Sveitin Álftanes og aðsetur forseta Íslands: Bessastaðir – stærsta jörðin á nesinu“. *Bændablaðið*, 12. tbl., 22. árg., bls. 16. (www.bbl.is).

Óli Valur Hansson, Einar I. Siggeirsson og Ingimar Sigurðsson. 1978. *Matjurtabókin. Leiðbeiningar um ræktun og hirðingu matjurta og berja*. Reykjavík: Garðyrkjufélag Íslands.

Páll Eggert Ólason. 1942. *Saga Íslendinga*. 5. bindi. *Sautjanda öld. Höfuðþættir*. Reykjavík: Menntamálaráð og Þjóðvinafélag.

Páll Eggert Ólason og Þorkell Jóhannesson. 1943. *Saga Íslendinga*. 6. bindi. *Tímabilið 1701–1770*. Reykjavík: Menntamálaráð og Þjóðvinafélag.

Prytz, Carl Wilhelm. 1905. *Skovdyrkning paa Island*. Særtryk af Tidsskrift for Skovvæsen. Bd. XVII. København: Martius Truelsen's Bogtrykkeri.

Sigurður Einarsson. 1951. *Íslenskir bændahöfðingjar I*. „Jón H. Þorbergson óðalsbóndi á Laxamýri“. Akureyri: Bókaútgáfa Pálma H. Jónssonar.

Sigurður Sigurðsson. 1938. „Um búnað á Grænlandi.“ *Búnaðarrit* 52, bls. 174–201.

Sigurður Stefánsson. 1917. *Æðarvarp á Íslandi að fornu og nýju*. Sérprent úr *Búnaðarriti* XXXI, 1–2. Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.

Skúli Helgason. 1959. *Saga Kolviðarhóls*. Selfoss: Prentsmiðja Suðurlands h.f.

Stefanía Haraldsdóttir. 2014. *Bankað uppá að Bessastöðum. Forsetafrúr lýðveldisins 1944–1996*. Ritgerð til BA-prófs í sagnfræði. Reykjavík: Háskóli Íslands.

Steindór Steindórsson. 1946–1947. „Akuryrkjutilraunir á 17. og 18. öld.“ *Ársrit Ræktunarfélags Norðurlands* 43–44, bls. 59–78.

Thora Friðriksson. 1944. *Merkir menn, sem jeg hef þekkt. Dr. Grínur Thomsen.* Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.

Vilhjálmur Þ. Gíslason. 1947. *Bessastaðir. Þættir úr sögu höfuðbóls.* Akureyri: Bókaútgáfan Norðri.

Þorkell Jóhannesson. 1950. *Saga Íslendinga. 7. bindi. Tímabilið 1770–1830. Upplýsingaröld.* Reykjavík: Menntamálaráð og Þjóðvinafélag.

English Summary

Bessastaðir Farm on the Álftanes peninsula in the South West of Iceland, close to the capital city of Reykjavík, has been well known in the history of Iceland for many centuries. Its ownership has varied from being a private holding to a state owned property having been the official residence of the President since the foundation of the Republic of Iceland in 1944.

This lowland farm is, and has always been, the largest farm on Álftanes peninsula, occupying some 30 percent of the total land area and had in addition considerable access to sea resources, such as fishing, seaweed and eiderducks. However, with its 170 hectares, Bessastaðir Farm is in terms of land size close to the national average. As many Icelandic farms it holds communal grazing rights, in this case on lavafields and mountainous rangelands some 30 km away. Until the 20th century communications by land were hampered by poor roads and the short sea route across the fjord of Skerjafjörður to Reykjavík was sometimes used. There were both animal and plant based agricultural enterprises on the farm during the period of 1600–1944, milk production being most important of the livestock enterprises, and on the arable side, potato growing was most prominent. Haymaking for feeding in winter was substantial, especially from the late 19th century onwards. When the Latin School, Bessastaðir Grammar School, was located there 1805–1846 some of the food for the pupils was supplied by the farm itself and neighbouring farms on the Álftanes peninsula.

A few of the officials of the King of Denmark residing at Bessastaðir Farm pioneered experimental work on several horticultural crops as well as on cereal and tree growing, especially in the late 18th century. Farming there certainly progressed from minor activities in the early 17th century to becoming one of the most productive agricultural holdings in Iceland in the first half of the 20th century. Thus Bessastaðir Farm has acquired a worthy status in the agricultural history of Iceland.

Um höfundinn: Ólafur R. Dýrmondsson er búvísindamaður, lauk doktorprófi við Aberystwythháskóla í Wales árið 1972.